

**ДИНАМІКА ДЕПОПУЛЯЦІЇ СЛОБОДИ ПОЛОВИЦІ
В ПРОЦЕСІ УРБОГЕНЕЗУ КАТЕРИНОСЛАВА (1789–1797 рр.):
ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ**

На основі раніше невідомих архівних джерел реконструйовано демографічну динаміку депопуляції слободи Половиці в ході урбогенезу Катеринослава. Визначено хронологію, напрямки та особливості цього процесу.

Ключові слова: Половиця, Катеринослав, депопуляція, розселення, міграція, урбогенез.

На основе ранее неизвестных архивных источников реконструирована демографическая динамика депопуляции слободы Половицы в ходе урбогенеза Екатеринослава. Определены хронология, направления и особенности данного процесса.

Ключевые слова: Половица, Екатеринослав, депопуляция, расселение, миграция, урбогенез.

Based on previously unknown archival sources the historical reconstruction of the demographic dynamics of depopulation of the Polovitsa settlement during urban genesis of Yekaterinoslav City had been made. Defined chronology, directions and features of this process.

Key words: Polovitsa, Yekaterinoslav, depopulation, resettlement, migration, urban genesis.

Питання взаємовідносин двох населених місць – Половиці та Катеринослава – є важливою складовою проблем урбогенезу та ранньої історії цього міста в останній чверті XVIII ст. У широкому сенсі ця локальна сторінка історії Дніпровського Надпоріжжя може розглядатися як репрезентативна ілюстрація історичних (соціокультурних, містобудівних, etc.) конфліктів по лінії «місто vs село» в процесах урбанізації регіону Південної України. Половиця – населений пункт сільського типу – виникла не пізніше середини XVIII ст. і в подальшому опинилася в епіцентрі формування історичного центру Катеринослава (Дніпропетровська). У цій статті ми не ставимо завданням повторювати хрестоматійні відомості щодо історії слободи Половиці, а також робити остаточні висновки про характер взаємовідносин цього поселення з Катеринославом у процесі урбогенезу останнього. В статті розглядається виключно демографічна складова розвитку Половиці в процесі урбогенезу Катеринослава.

На сьогодні уже існує досить розлога історіографія історії слободи Половиці. Вона включає кілька десятків історико-краєзнавчих та історико-урбаністичних робіт, в яких зафіксовані ті чи інші особливості розвитку Половиці та її взаємовідносин з Катеринославом. На жаль, кількісний бік справи практично не корелюється з якістю досліджень. Велика частина краєзнавчих робіт повторюють одні й ті ж факти з історії поселення, запозичені

переважно з публікацій дорадянських авторів. Короткі оглядові відомості про Половицю вміщувалися в більшості історико-краєзнавчих видань XIX – початку XX ст., передусім, у працях Феодосія (Макаревського) [12], М.М. Владимірова [10], О. Єгорова [3], Д.І. Яворницького [17; 18], В.О. Біднова [1; 2] та ін. У радянський час суттєвого нарощення фактичного матеріалу стосовно Половиці не відбулося. З кінця 1990-х років відбувається суттєве нарощення кількості й якості праць, в яких піднімаються питання не тільки історії Половиці в цілому, але й пропонуються нові підходи у дослідженні питань взаємовідносин Половиці з Катеринославом. На сучасному етапі можна виділити роботи Г.К. Швидько [15; 16], М.Е. Кавуна [5; 6; 7; 8], Н.В. Ченцової [14], О.В. Харлана [13] та ін.

Джерельні матеріали щодо Половиці, якими оперує сучасна історіографія, на жаль, взагалі дуже обмежені. Це нечисленні діловодні документи, статистичні, епістолярні та картографічні матеріали, опубліковані в більшості своїй ще наприкінці XIX – на початку XX ст. Публікації невідомих джерельних матеріалів, на жаль, виняткові. Зокрема, у 2003 р. нами було введено до наукового обігу останній опис слободи Половиці від 6 серпня 1787 р. з фондів РДВІА, який містить перепис найбільших землевласників з фіксацією прізвищ, характеристиками земельних та рослинних володінь [7].

Демографічна складова розвитку Половиці, і передусім, вплив на неї урбогенезу Катеринослава, ніколи не ставала предметом самостійного наукового дослідження. Відомості з цього питання, зазвичай, обмежуються кількома абзацами тексту зі спогадів М. Коржа, праць Д.І. Яворницького та В.О. Біднова. На жаль, публікація останнього опису Половиці 1787 р. лишилася непоміченою науковою громадськістю. Сподіваємося, що інформація з документів, які вводяться до наукового обігу в цій статті, суттєво змінить інформаційну картину дослідження цього питання.

Метою даної статті є історико-демографічна реконструкція динаміки руху населення слободи Половиці, на місці якої з середини 1780-х рр. розпочалося будівництво міста Катеринослава – намісницького, в подальшому губерньського центру. Завданнями статті є: 1) введення до наукового обігу діловодних документів 1797 р. з канцелярії Новоросійського губернатора, що розкривають процес депопуляції Половиці, копії яких виявлені у Державному архіві Дніпропетровської області; 2) реконструкція динаміки депопуляції Половиці на основі аналізу архівних документів; 3) висновки щодо хронології, напрямків та особливостей процесу депопуляції Половиці в ході урбогенезу Катеринослава.

Об'єкт дослідження даної статті – демографічна динаміка Дніпровського Надпоріжжя кінця XVIII ст. Предмет дослідження – процес депопуляції слободи Половиці в ході урбогенезу Катеринослава.

У цій статті вводяться до наукового обігу документи, виявлені автором статті ще у 2000 р. у Державному архіві Дніпропетровської області (див. додаток). Вони знаходяться серед матеріалів фонду Р-4540 «Обласна редакційна колегія тому «Історія міст і сіл Української РСР. Дніпропетровська область» (1962–1977 рр.). Це копії трьох діловодних документів з канцелярії

Новоросійського губернатора, датованих 1797 р., а саме: 1) лист віце-губернатора Ф. Корбе до губернатора М.М. Бердяєва від 25 лютого 1797 р.; 2) лист губернатора М.М. Бердяєва до Новоросійського губернського правління від березня 1797 р.; 3) та лист-відповідь губернаторові з Новоросійського губернського правління від 24 березня 1797 р. Документи стосуються долі колишніх мешканців слободи Половиці, які виселилися у слободу Мандриківка, але офіційно мали бути переселені в село Сухачівка, з чим висловили категоричну незгоду. У тексті документів досить детально подаються обставини переселення та статистика виселених мешканців Половиці під час будівництва Катеринослава протягом кінця 1780-х–1797 рр.

Основна статистична інформація з вказаних документів була дуже коротко оприлюднена нами вперше у другому розділі «Історії міста Дніпропетровська» (2006 р.) [6, с. 102]. На жаль, і це повідомлення також залишилося непоміченим дослідниками. Тому ми вирішили ввести у науковий обіг виявлені документи у повному обсязі.

Особливий інтерес може становити атрибуція вказаних документів. Вони зберігаються в справі 1044-б під назвою «Копии документов, выявленные в центральных государственных архивах СССР по истории городов и сел Екатеринославщины за 1776–1795, 1808 гг.» [9]. Тобто, на перший погляд, може здатися, що ці документи були знайдені в якомусь із центральних архівосховищ та передруковані співробітниками фондоутворювача. У той же час, у копіях відсутні посилання на жодне архівосховище. Перед кожним документом вказано, що він походить із «фонда Новороссийского губернатора», зазначено номер справи, аркушів та датування. Як відомо, цей фонд зберігався у сучасному Державному архіві Дніпропетровської області та загинув під час Великої Вітчизняної війни. Документи надруковані на аркушах жовтого паперу великого формату машинописом синього кольору. Велика частина документів, підшитих у справу 1044-б, має аналогічний вигляд. Це дає підстави припускати, що в даному випадку маємо справу з копіями документів ДАДО, зробленими, скоріше за все, у 1930-х рр., та збереженими в матеріалах фонду обласної редколегії «Історії міст і сіл». Яким чином у справі опинились підшитими вказані копії – залишається без відповіді.

Аналіз тексту виявлених документів дозволяє чітко реконструювати обставини, хронологію, темпи та напрямки міграції мешканців Половиці під час будівництва Катеринослава, що, зрештою, дає можливість ліквідувати чергову «білу пляму» в історії Дніпровського Надпоріжжя кінця XVIII ст. Дослідження цих питань дозволяє внести суттєві корективи у реконструкцію демографічної ситуації першого десятиліття урбогенезу Катеринослава на Дніпрі (кінець 1780-х – кінець 1790-х рр.).

Отже, Половиця була заснована не пізніше 1743 р., коли на це місце прибув один із першопоселенців – Лазар Остапович Глоба, за його відомостями, уродженець містечка Ведмедівки, що поблизу Чигирини [1]. Станом на початок 1780-х рр., Половиця займала ділянку біля правого берега Дніпра довжиною приблизно 2 кілометри, і шириною приблизно 1 кілометр. Топографія й забудова Половиці добре фіксуються на проектних, натурних та

зведених планах м. Катеринослава 1780–1790-х рр. Зокрема, на першому генплані Катеринослава роботи Клода Геруа, затвердженому 13 жовтня 1786 р., забудова Половиці показана паралельно Дніпру від сучасної вулиці Серова до парку ім. Т.Г. Шевченка [8, с. 29].

За десять років до фактичного заснування Катеринослава на Дніпрі 1787 р., Половиця являла собою досить значне поселення сільського типу. Феодосій (Макаревський) подає на 1779 р. кількість населення у 125 дворів [12, с. 150]. В.О. Біднов, посилаючись на «Ведомость о казенных селениях...» від 31 серпня 1783 р. з архіву Катеринославського губернського правління (втрачена під час Великої Вітчизняної війни), подає величину населення Половиці в 113 1/4 дворів [2, с. 231]. Д.І. Яворницький в «Истории города Екатеринослава» посилається на матеріали 1784 року, де сказано: «Жителей в Половице: казенных поселян, питающихся хлебопашеством мужчин – 400, женщин – 302. Занимающихся черною работою мужчин – 38, женщин – 31. Дворов (по количеству хат) деревянных 50 и мазаных – 80. В Половице было 5 водяных мельниц и 3 кузницы» [17, с. 40]. Відомості щодо кількості дворів, наведені Феодосієм, В.О. Бідновим та Д.І. Яворницьким, в принципі корелюються між собою й зводяться до величини 113-130 дворів.

Таким чином, спираючись на наведені Д.І. Яворницьким відомості від 1784 р., можна визначити, що на момент початку урбогенезу Катеринослава (на Дніпрі) населення Половиці складало 438 чоловіків, 333 жінок, а всього – 771 особу.

У 1783-1784 рр. Половиця опинилася в епіцентрі подій, пов'язаних з утворенням міста Катеринослава. Процес урбогенезу Катеринослава призвів до зруйнування старого поселення й практичної депопуляції слободи Половиці шляхом добровільно-примусової міграції усіх мешканців населеного пункту.

На початку 1797 р. соцький казенної слободи Мандриківки «Андрей Трещотка» звернувся до новоросійського губернатора М.М. Бердяєва з проханням від імені колишніх жителів слободи Половиці про вирішення долі 88 осіб чоловічої статі (див. документ 1 у додатку). Прохання половичан чітко фіксує дату, коли був винесений остаточний «вирок» існуванню Половиці – «когда по высочайшему соизволению переименовано сие селение городом Екатеринославоm».

Що мається на увазі під цим формулюванням? Це період 1785-1787 рр., коли після юридичної локалізації Катеринослава на Дніпрі «у Кайдака» в указі імператриці Катерини II від 22 січня 1784 р., у наступні три роки місцем фактичної локалізації Катеринослава була визначена саме територія Половиці. 13 жовтня 1786 р. затверджено перший генеральний план Катеринослава К. Геруа, де центром забудови міста обрано головний пагорб в заломі р. Дніпро (в подальшому відомий як Соборна гора), а також позначено як вільні для перспективної забудови землі слободи Половиці під Соборною горою. 9 травня 1787 р. відбулася церемонія урочистого закладення Преображенського собору та міста Катериною II, Йосифом II, Г.О. Потьомкіним та іншими офіційними особами.

Рух населення в ареалі будівництва Катеринослава впродовж 1780-х рр. складає окрему дослідницьку проблему, й до сьогодні не став предметом детального наукового аналізу. Що відбувалося з населенням Половиці у 1784–1787 рр., тобто, у період між юридичним та фактичним заснуванням Катеринослава на Дніпрі, достеменно невідомо за браком джерел. Проте маємо припускати, що до початку утворення Катеринослава (1786-1787 рр.) ніяких суттєвих демографічних змін автохтонного населення Половиці не відбулося. Про це свідчить тотожність статистики щодо кількості автохтонного населення Половиці на 1784 та на 1791 рр. (див. нижче). Також суттєвим доказом на користь такого висновку є дані опису Половиці від 6 серпня 1787 р., який зафіксував тільки підготовчі роботи для будівництва Катеринослава та початок земельних роздач (вказані три десятки прізвищ «государственных поселян» – традиційних мешканців Половиці, та тільки шість прізвищ нових власників – імперських чиновників та купців) [7, с. 70-72].

Однак вже у 1786 р. стала очевидною майбутня зміна параметрів життя Половиці. Очевидно, саме у 1786 р. розпочалася міграція на територію Половиці нового населення, що в подальшому склало основу демографічної структури Катеринослава. У цьому сенсі промовистим є прохання мешканців Половиці, адресоване архієпископу Славенському й Херсонському Никифору (серпень 1786 р.), яке містить такі рядки: «в селении нашем ныне назначен город Екатеринослав, место однакож для строения города Екатеринослава еще не разделено на кварталы [...] в сем месте для строения города Екатеринослава приготавливается уже выделка кирпича, производится пиление лесов и делаются другия припасы, также и строения строятся; при означенных работах неисходно до несколько сот людей; кроме того острог, в коем содержится не малое количество для казенных работ колодников, при коих и команда военно-служащих; да в сем же селении, кроме жительствоющих, причисляется купечество и другие разночинцы...» [12, с. 153].

Після фактичного заснування Катеринослава в 1787 р. розпочалась добровільно-примусова міграція автохтонного населення Половиці. Яким чином і якими темпами відбувався цей процес? До цього часу єдиним джерельним «артефактом» про долю населення Половиці, служив фрагмент спогадів М. Коржа: «жители, бывшие досель в Половице, все разошлись по другим селениям на жительство, по предоставленной им указом воле, куда кто пожелает, из них одна большая часть переселилась в Сухачевку, а другая меньшая часть, перешла в Мандриковку» [11, с. 73].

Прохання половичан 1797 р. дає можливість встановити початкову дату остаточного розселення Половиці. Процес ліквідації Половиці набув активних форм саме з 1789 р., коли «в прошлом 789 году переведены сюда все присутственные места». Згідно з указом імператриці Катерини II від 1 червня 1789 р. до Катеринослава на Дніпрі були переведені присутственні місця Катеринославського намісництва, які тимчасово з 1784 р. (після «открытия наместничества», тобто формування владних органів) перебували у м. Кременчук. Саме з 1789 р. місто Катеринослав почало функціонувати на повну силу як адміністративно-територіальна та владно-бюрократична

структура, що, в свою чергу, поставило останню крапку в існуванні Половиці як окремого населеного пункту. А сам процес переселення мешканців Половиці, очевидно, міг розпочатися одразу після переведення присутственных місць до Катеринослава влітку-восени 1789 р.

Існує ще одна дуже важлива обставина, чому початок виселення мешканців Половиці слід датувати 1789-1790 рр., а не раніше. Це трансформації первісного містобудівного задуму Катеринослава, які втілилися в «конфлікті» двох перших генеральних планів міста – Клода Геруа 1786 р. та І. Старова (1790 та 1792 рр.). Справа в тому, що перший генплан Клода Геруа відводив під міську забудову тільки власне територію на вершині пагорбу, а землі Половиці залишав у резерві. Але вже наприкінці 1780-х рр. стало очевидно, що програма будівництва міста на пагорбі потребує суттєвих доопрацювань. У цій ситуації реальне місто Катеринослав утворювалося одразу з двох центрів – верхнього і нижнього, останнім стала саме територія Половиці. Цей факт як містобудівна норма закладений уже в першому варіанті генплану І. Старова 1790 р. Додатковим аргументом для освоєння території Половиці стала теза Г.О. Потьомкіна про необхідність розташування на території Половиці промислових підприємств. Прикладом цього може слугувати, зокрема, наказ Г.О. Потьомкіна від 16 серпня 1787 р.: «по просьбе Санкт-Петербургского первой гильдии купца Ивана Ксипина для построения в городе Екатеринославе каменного дома в Половицах для заведения фабрик, рекомендую приказать отвезть на законном основании надлежащее количество земли» [10, с. 58].

Отже, можна припустити, що саме у 1789 р. розпочалася перша активна фаза переселення мешканців Половиці, яка завершилася у 1791 р. Процес виселення стимулювався неухильним посиленням міграції на територію забудови Катеринослава нового населення. Саме 1789-1790 роками слід датувати момент, коли нове населення на території колишньої Половиці, що стала офіційно територією Катеринослава, перевищило за кількістю «старожилів». На користь цієї тези наведемо дуже промовисте свідчення з архіву катеринославської консисторії: «в селении Половице, где ныне губернский город Екатеринослав, была церковь во имя Казанския Богородицы и считалось при ней, с учреждения города, в приходе до 1790 года 155 дворов, в них обоего пола 1450 душ» [12, с. 157]. Отже, «старожили» Половиці на 1790 р. склали вже менше половини населення Катеринослава.

З листа Новоросійському військовому та цивільному губернатору М.М. Бердяєву з Новоросійського губернського правління від 24 березня 1797 р. (документ 2 у додатку) видно, що 26 березня 1791 р. правитель Катеринославського намісництва В.В. Коховський поставив питання перед Губернським правлінням про хід та обставини переселення мешканців Половиці. Коховський повідомляв, що отримав прохання мешканців Половиці із зазначенням мотивів такого переселення. Фрагмент цей заслуговує на цитування: «в разсуждении присоединения сего селения к Екатеринославу, выбытия многих поселян в казенные лоцманы и в Черноморские козаки, остающиеся затем не в большем количестве в наличности отягощаются крайне

постоем и разными казенными выстатчениями, и лишаются чрез то хлебопашества и скотоводства». Інформація про прохання мешканців Половиці В.В. Коховському підтверджується відомістю Новоросійського губернського правління до місцевої казенної палати від 2 квітня 1791 р. (складова тексту документу 1 у додатку), де вказано, що мешканці «селение Половицы, где ныне г[ород] Екатеринослав», переведені в категорію «воинских поселян», самі подали прохання правителю намісництва В.В. Коховському про переселення.

Ці факти викликають велику кількість додаткових питань. Оригінал чи хоча б копія прохання мешканців Половиці до В.В. Коховського на сьогодні невідомі. Дата цього прохання у виявлених документах не вказана. Виходячи з вищевикладених аргументів, це могло статися тільки після указу від 1 червня 1789 р. Навіть тільки після осені 1789 р., оскільки переведення присутственних місць (яке каталізувало власне ліквідацію Половиці) зайняло тривалий період. Але, найімовірніше, прохання мешканців Половиці до В.В. Коховського з'явилося на світ божий тільки на початку 1791 р., оскільки навряд чи правитель намісництва став би затримувати із його розглядом.

Головною причиною того, що мешканці Половиці обрали для себе перспективу переселення, а не лишилися складовою наново формованого мультикультурного Катеринослава, маємо вбачати в тому, що від 1789 р. Катеринослав почав функціонувати як губернське (намісницьке) місто, на мешканців якого поширилася дія відповідних російських законодавчих актів. Новий статус та нові обов'язки були несумісні з традиційним укладом життя мешканців Половиці. Фактично протягом 1787-1794 рр. традиційна соціально-демографічна структура Половиці була цілком зруйнована, замість неї з'явився новий соціально-демографічний організм, котрий почав утворюватися в 1786-1787 р. – Катеринослав.

Виходячи з тексту прохання половичан, станом на весну 1791 р. процес розселення слободи Половиці характеризується як такий, що вже проходить на повну силу. Більше того, вище цитований фрагмент може тлумачитися в такому сенсі, що перша фаза розселення на той час уже відбулася (видимо, у 1789-1791 рр.), коли половичани, які бажали вийти в Чорноморські козаки та лоцмани, уже «самовольно» полишили територію слободи Половиці, не чекаючи урядових розпоряджень. Залишились «не в большем количестве» тільки ті, хто бажав розселитися по сусідніх селах, і саме про це вони ставили питання перед правителем намісництва В.В. Коховським. Отже, характерною рисою першої фази депопуляції Половиці (1789-1791) можна визначити її стихійний характер.

Як бачимо, у 1791 р. розпочалася друга фаза депопуляції Половиці. Лише на цьому етапі процес опиняється під чітким контролем імперської адміністрації. Правитель намісництва В.В. Коховський – один із найздібніших соратників Г.О. Потьомкіна та фактичний будівничий Катеринослава у 1788-1794 рр. [4], був вимушений на цьому етапі персонально зайнятися вирішенням долі Половиці та залишків її населення.

З листа Ф. Корбе М.М. Бердяєву від 25 лютого 1797 р. (документ 1 у додатку) видно, що В.В. Коховський наказав Губернському правлінню: 1) покласти переселення на Казенну палату та директора економії; 2) переселити

половичан у село Сухачівку; 3) відвести їм в Сухачівці необхідну кількість земельних ділянок відповідно до кількості осіб; 4) створити умови на новому місці «для лучшаго и поспешнейшаго на сем новом месте водворения и обзаведения економиею и хлебопашеством»; 5) «домы их в Половице состоящие яко собственности им принадлежащую, позволить перенестъ или продать кому оне похотят». Останній пункт дуже важливий, це значило, що «домы» станом на весну 1791 р. ще знаходились на первісній території Половиці, визнавалися за приватну власність та ставали об'єктом подальшої реалізації.

Для повноти картини не зайвим буде проілюструвати роботу діловодних органів того часу. 2 квітня 1791 р. Губернське правління за розпорядженням В.В. Коховського розіслало «указы» в Казенну палату, Управу благочинства, Нижній земський суд та до губернського землеміру. Казенна палата видала «определение» від 19 травня 1791 р. до директора економії, де поклала на нього безпосередні господарські обов'язки по переселенню «изъясненных поселян», не забувши й вимогу обкласти вимушених переселенців податтю «по окончанном переселении».

Водночас, уже в 1793-1794 рр. стало очевидно, що остаточне розселення слободи Половиці відбулося не у повній відповідності з розпорядженням В.В. Коховського. Картина реального процесу переселення колишніх половичан, з кількістю осіб та напрямками переселення представлена в листі віце-губернатора Ф. Корбе Новоросійському губернатору М.М. Бердяєву від 25 лютого 1797 р. (див. документ 1 у додатку). Нижче подаємо таблицю, складену нами на основі даних Ф. Корбе.

Таблиця 1.

Динаміка депопуляції Половиці у 1789-1793 рр.

Хронологія	№ п/п	Напрямок переселення	Кількість осіб чол. статі	% від загальної кількості осіб чол. статі
1 фаза (1789-1791)	1.	«в Черноморские козаки и лоцманы»	80	17,43%
	2.	«удалились самовольно в разных годах в Черноморские козаки»	123	26,8%
	3.	«удалились самовольно» в лоцмани	21	4,57%
2 фаза (1791-1793)	4.	в село Сухачівку	90 + 9	21,56%
	5.	«непожелавших переселяться в Сухачевку», поселених при урочищі Мандриківка	88	19,17%
	6.	в село Нові Кайдаки	48	10,46%
Всього осіб чол. статі			459	100%

Складено на основі даних: ДАДО. – Ф. 4540, оп. 1, спр. 1044-б, арк. 105, 106.

Тексти документів, які вводяться нами до наукового обігу, на жаль, містять відомості щодо населення Половиці лише чоловічої статі. Такий висновок можна зробити з того, що більшість категорій населення Половиці за місцем подальшого розселення вказані в тексті листа Ф. Корбе М.М. Бердяєву саме як особи чоловічої статі.

Таким чином, з усього населення Половиці чоловічої статі (459 осіб), більша частина – 235 осіб (51,2%) була розселена в трьох найближчих до Катеринослава населених пунктах – Сухачівці (99 осіб, тобто 21,56%), Мандриківці (88 осіб, тобто 19,17%) та Нових Кайдаках (48 осіб, тобто 10,46%).

Друга, дещо менша частина населення Половиці чоловічої статі (224 особи, тобто 48,8%) залишила первісне місце проживання та вийшла в чорноморські козаки й лоцмани. Серед них легально це зробили 80 осіб (17,43%), та «самовольно» – 144 особи (31,37%). На жаль, у зафіксованій статистиці не розрізняються ті з половичан, які легально стали козаками, і ті, які стали лоцманами. Натомість подібну статистику маємо для «самовільних» мігрантів – козаками стали в шість разів більше осіб, ніж лоцманами. Таким чином, загальна кількість половичан, які стали чорноморськими козаками, може бути визначена приблизно в дещо менше, ніж 200 осіб. За аналогічною методикою, кількість колишніх половичан-лоцманів можна визначити на рівні більше 30 осіб. Місцем розселення останніх, найімовірніше, стала слобода Лоцманська Кам'янка, або сусіднє з нею село Старі Кодаци, перетворене наприкінці XVIII ст. у лоцманську слободу.

Як бачимо, майже третина колишнього населення Половиці вирішила для себе нелегально покинути місце колишнього проживання.

З аналізованих текстів очевидно, що процес розселення та розмежування земель Половиці був завершений остаточно в кінці 1793 р., «дабы впредь в платеже податей с бывшей под селением Половицею земли замешательства, и из лишних о взысканиях переписок быть не могло». В листі Ф. Корбе М.М. Бердяєву міститься посилання на запис у журналі Казенної Палати від 30 грудня 1793 р. про відмежування згідно з межевою інструкцією колишньої землі слободи Половиці під міську вигінну землю Катеринослава. Також містилася вимога після завершення цього межування повідомити Казенну Палату про наявність залишків землі. З тексту того ж листа видно, що вже у 1794 р. директор економії звелів передати колишню землю Половиці в кількості 5505 десятин під міську вигінну землю Катеринослава.

Як склалася доля різних категорій колишніх половичан? На жаль, наявні документи дають можливість характеризувати в цілому долю тільки виселенців з Половиці в напрямку Мандриківки, Сухачівки та Нових Кайдаків.

З прохання «соцкого Андрея Трещотки» видно, що після 1789 р. 88 осіб чоловічої статі, з веління правителя намісництва В.В. Коховського, першими були виселені з території Половиці. Доля їх склалася доволі трагічно: «первые поселены были между Екатеринославом, и Койдаками». Ці половичани були переміщені не дуже далеко від первісної своєї території, й зайняли ділянку на захід від території будівництва Катеринослава в напрямку Нових Кайдак (сучасний район в приблизних межах залізниця – просп. Карла Маркса –

Набережна – вул. Столярова). На жаль, наявні джерельні матеріали поки не дають можливості детальної локалізації цього невдалого виселку, який існував ймовірно з 1789 по 1794 рр., для позначення якого ми пропонуємо умовну назву «Половиця-2».

У 1794 р. територію «Половиці-2» остаточно віддали під розташування комплексу казенних фабрик. Переселенців чекали нові випробування. Вони були «потом и отсель по устройении на сей земли казенных фабрик, переведены и поселились в слободе Мандриковке». Нагадаємо, що Мандриківка, розташована на схід від території первісної забудови Катеринослава, займала східне узбережжя від головного пагорбу Катеринослава, т.зв. Соборної гори. Половичани, які після літа 1789 р. вийшли на захід від Половиці, вимушені були тепер «блукати» на схід.

Користуючись відомим концептом Олександра Єгорова про «Катеринославське блукання» (1887 р.), можна запропонувати тезу про «Половицьке блукання». Документи фіксують значні збитки, заподіяні колишнім половичанам цим подвійним переселенням. Отже, ця частина колишніх мешканців Половиці, «понеся чрез переход с места на место чувствительный убыток», ще опинилися перед необхідністю виплати поземельної недоїмки. Казенна Палата «для удобнейшаго расположения сего збору», вирішила вислати цих селян з Мандриківки до села Сухачівки, розташованої на захід від Нових Кайдаків, які були на той момент передмістям Катеринослава (згідно з указом Катерини II від 3 липня 1795 р.). 27 липня 1794 р. Казенна палата за донесенням директора економії повідомила Губернське правління, що вважає за необхідне 88 колишніх мешканців Половиці, які оселилися в Мандриківці, не бажаючи переселитися в Сухачівку, «перевесть их в Сухачевку на жительство». Казенна палата також повідомила, що «предложила» повітовому казначейству та нижньому земському суду з початку 1794 р. внести цих поселенців в окладні книги, видимо, записавши їх у Сухачівці.

Половичани, які стали мандриківцями, які «лишь только начали исправлять разстроенное состояние», постали перед загрозою «отяготительного и наглого переселения», третього за рахунком – вже у зворотньому західному напрямку. Але виявилось, що за п'ятою ревізією ці перші половицькі «емігранти» вже були зафіксовані як мешканці Мандриківки, до того ж у кількості 133 душ (маються на увазі, видимо, мешканці обох статей). Тому цей «уламок» зруйнованої половицької громади подав колективно прохання на ім'я губернатора, протестуючи проти нового переселення. Мотивацією виступало не тільки приведення «до крайняго состояния», а й те, що в селі Сухачівці не вистачає потрібної землі на необхідну кількість осіб.

Юридичний та економічний статус переселенців з Половиці до Сухачівки, Нових Кайдаків та Мандриківки впродовж 1794-1796 рр. залишався нерегульованим. 28 листопада 1796 р. Казенна палата повідомила Губернське правління, що вимога земського суду до катеринославської управи благочинства про термінове виселення «вышеписанных поселившихся в

Мандриковке 88 душ ко всегдашнему в селении Сухачевка жительство» досі не виконана, й що повторна вимога від правління до управи благочинства була вислана 8 січня 1796 р. Як видно з тексту листа Ф. Корбе М.М. Бердяєву, восени 1796 р. залишалася невизначеною доля 48 переселенців з Половиці до Нових Кайдаків, 9 переселенців до Сухачівки та 88 «багатостраждальних» половичан-мандриківців, яких теж передбачалося переселити до Сухачівки. Невизначеним лишалося й питання про наявність залишків землі після межування земель Половиці під міський вигон Катеринослава (див. кінець документу 1).

Соціальні ж мотиви необхідності «третього переселення» половичан-мандриківців до Сухачівки з боку влади неприховано пояснені у тому ж листі Ф. Корбе М.М. Бердяєву: «во отвращение могущих быть по г[оруду] Екатеринославу, чрез поселившихся в Мандриковке поселян замешательств». Тому й було прийнято рішення про переселення «в Сухачевку к совместному с водворившимися уже тамо сотоварищами их жительство», мотивуючи це наявністю надлишків землі (див. додаток).

Чим же скінчилася «одісея» мешканців Половиці, осілих у Мандриківці? З листа Ф. Корбе М.М. Бердяєву від 25 лютого 1797 р. видно, що Казенна палата залишила «успокоение означенных просителей, оставлением их на настоящем жительство» на розсуд Губернського правління особливо у ситуації, «когда под селом Сухачевкою, и на наличное число душ земли недостаточно оказалось». Кінцівка листа губернатору М.М. Бердяєву з Новоросійського губернського правління від 24 березня 1797 р. свідчить про рішення «помянутых поселян из Мандриковки в селение Сухачевку переселение до того приостановить» (див. документ 2 у додатку), тобто, задовольнити прохання колишніх половичан про залишення у Мандриківці.

Крапку в цій справі поставив лист новоросійського губернатора М.М. Бердяєва до губернського правління, датований березнем (ймовірно, кінцем березня) 1797 р. (документ 3 у додатку). Губернатор вирішив: «предлагаю Губернскому Правлению [...] по успокоению сих просителей оставить их в той слободе Мандриковке не переселяя в Сухачевку». Влада пішла назустріч вимушеним «емігрантам», та звеліла «оставить их навсегда в показанной слободе Мандриковке на жительство». Будемо сподіватися, що подальші архівні пошуки дадуть змогу поставити останню крапку в дослідженні подальшої долі мешканців Половиці, які розчинилися в ареалі поселень навколо Катеринослава.

Принагідно зазначимо, що незважаючи на залишення половичан у Мандриківці, раніше виселені мешканці Половиці склали фактично 2/5 населення села Сухачівки. З листа Новоросійському губернатору М.М. Бердяєву з Новоросійського губернського правління від 24 березня 1797 р. (документ 2 у додатку) видно, що населення Сухачівки складало 349 осіб чоловічої статі, «в числе коих состоят и поселившиеся в Мандриковке». Таким чином, без «мандриківців» населення Сухачівки складалося з 261 особи чоловічої статі. 99 осіб із них, тобто 38%, були виселенцями з Половиці.

Юридичне вирішення у 1797 р. долі колишніх половичан, які переселилися до Мандриківки, стало, без сумніву, завершенням процесу юридичної та фактичної ліквідації та депопуляції Половиці, процесу, який розтягнувся в часі через численні перипетії урбогенезу Катеринослава. Таким чином, ліквідація Половиці з урахуванням усіх аспектів процесу може датуватися 1789-1797 роками. У підсумку, на нашу думку, аналіз документів дає можливість датувати активну фазу процесу депопуляції Половиці (шляхом активної добровільної та примусової міграції) саме 1789-1793 роками.

Подальші дослідження окреслених питань ми бачимо в наступних напрямках: 1) евристична робота з пошуку невідомих архівних джерел з відомостями щодо кількісних показників руху населення в ареалі Катеринослава 1780-1790-х рр.; 2) порівняльний аналіз демографічно-статистичних даних щодо руху населення в ареалі Катеринослава з іншими категоріями джерельних матеріалів, зокрема, діловодною документацією та картографічними джерелами; 3) історико-топографічні дослідження з метою локалізації різних етапів демографічної динаміки в ареалі урбогенезу Катеринослава.

Публікацію документів здійснено зі збереженням усіх граматичних, синтаксичних та стилістичних особливостей оригіналів. У машинописних копіях орфографія XVIII ст. уже замінена на сучасну. Зроблені передруковувачем у машинописі скорочення розкрито в квадратних дужках.

Бібліографічні посилання:

1. Беднов В.А. К биографии Лазаря Глобы / В.А. Беднов // *Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии*. – Екатеринбург: Тип. Губ. Земства, 1912. – Вып. VIII. – С. 317-320.
2. Беднов В.А. К истории бывших запорожских старшин и козаков / В.А. Беднов // *Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии*. – Екатеринбург: Тип. Губ. Земства, 1915. – Вып. X. – С. 237-242.
3. Егоров А.И. Екатеринославское блукание (1777-1791) / А.И. Егоров. – Екатеринбург: Т-во «Печатня С. П. Яковлева», 1887. – 21 с.
4. Кавун М.Е. В.В. Коховський і становлення м. Катеринослава наприкінці XVIII ст. (Матеріали до історії міста) / М.Е. Кавун // *Вісник Дніпропетр. ун-ту: Історія та археологія* / ред. кол.: С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. – Д.: Вид-во ДНУ, 2002. – Вип. 10. – С. 138-145.
5. Кавун М.Е. До історії формування міста Катеринослава у другій половині XVIII ст. (слобода Половиця та її населення) / М.Е. Кавун // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти: зб. ст.* / ред. кол.: В.Ю. Пушкін (відп. ред.) та ін. – К.: Рідний край, 2000. – Вип. 11: На пошану акад. НАНУ П.Т. Тронька. – С. 50-61.
6. Кавун М.Е. Заснування та становлення Катеринослава як губернського центру (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.) / М.Е. Кавун // *Історія міста Дніпропетровська* / за наук. ред. А.Г. Болебруха. – Д.: Грані, 2006. – 596 с. – Розд. II. – С. 77-128.
7. Кавун М.Е. Из истории строительства Екатеринослава в конце XVIII в. / М.Е. Кавун // *Гуманітарний журнал*. – 2003. – Зима. – № 1 (17). – С. 67-72.
8. Кавун М.Э. Долгий век Екатеринослава (конец XVIII – середина XIX века) / М.Э. Кавун // *Днепропетровск. Архитекторы* / Н.П. Андрущенко, М.Э. Кавун, Н.А. Лопатюк

и др.; под общ. ред. Н.Н. Кондель-Перминовой. – К.: Издательский дом «А+С», 2006. – 196 с., ил. – Разд. I. – С. 10-50.

9. Копии документов, выявленные в центральных государственных архивах СССР по истории городов и сел Екатеринославщины за 1776–1795, 1808 гг. // Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 4540, оп. 1, спр. 1044-б, арк. 99-107.

10. Первое столетие г. Екатеринослава. 1787 – 9 мая – 1887 г. Доклад Екатеринославской Городской Управы к торжественному заседанию Думы 9 мая 1887 года. (Материалы для исторического очерка) / Сост. М.М. Владимиров, Городской Секретарь. – Екатеринослав: Тип. Я.М. Чауссаго, 1887. – 275 с.

11. Устное повествование бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и уезда, селения Михайловки, Никиты Леонтьевича Коржа. – О.: В гор. тип., 1842. – 6 + 95 с.

12. Феодосий (Макаревский А.Г.). Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия / Феодосий (А.Г. Макаревский) / упоряд. В.Г. Довгополий; вст. ст. і комент. Г.К. Швидько. – Д.: ВАТ «Дніпрокнига», 2000. – 1080 с. (Репринт. вид. 1880 р.).

13. Харлан О.В. Містобудівні й архітектурні особливості слободи Половиці / О.В. Харлан // Пам'ятки України. – 2009. – Ч. 1. – С. 10–16.

14. Ченцова Н.В. Козацьке минуле слободи Половиці / Н.В. Ченцова // Гуманітарний журнал. – 2004. – Зима–Весна. – № 1–2 (21–22). – С. 81-85.

15. Швидько Г.К. Пошуки істини (до початкової історії м. Дніпропетровська) / Г.К. Швидько // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті: зб. наук. пр. / ред. кол.: С.І. Світленко (відп. ред.) та ін.. – Д.: Вид-во ДНУ, 2001. – Вип. 1. – С. 107-121.

16. Швидько Г.К. Яку дату святкуватимемо наступного травня? / Г.К. Швидько // Наше місто. – 2000. – 8 лист.

17. Яворницький Д.И. История города Екатеринослава / Д.И. Яворницький. – Д.: Промінь, 1989. – 197 с.: ил.

18. Яворницький Д.І. Запорожжя в залишках старовини і переказах народу / Д.І. Яворницький / підготовка тексту і наук.-довід. апарату С.В. Абросимової, Н.Є. Василенко; за заг. ред. Н.І. Капустіної. – 3-тє вид., випр. і доп. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2005. – Ч. 1. – 312 с. + вкл.

Додатки.

Документ 1. Лист Новоросійському військовому та цивільному губернатору М. М. Бердяєву від Новоросійського віце-губернатора Ф. Корбе від 25 лютого 1797 р. з питання переселення колишніх мешканців слободи Половиці з слободи Мандриківки до села Сухачівка.

Фонд Новоросійського Губернатора д. № 7847 1797 г.

Лист 4–6.

Е[го] п[ревосходительству] г[осподину] генер[ал] Лейтенанту от инфантерии военному и гражданск[ому] губернатору в Екатеринославе и разных орденов кавалеру Николаю Михайловичу Бердяеву.

из Новоросийской Казенной Палаты.

Ваше превосход[ительство] присланным в сию Палату, от 29 числа истекшаго генваря сообщением прописывая, что казенной слободы Мандриковки близ гор[ода] Екатеринослава лежащей соцкой андрей трещотка в поданном в[ашему] [превосходительству] прошении изъясняет, что с прежних времен жительствовавал он с протчими оной слободы поселянами

Екатеринославскаго уезда в селении Половице; а когда по высочайшему соизволению переименовано сие селение городом Екатеринославом, и в прошлом 789 году переведены сюда все присутственные места, то они в числе 88 мужеска полу ревизских душ, по повелению бывшего правителя Екатеринославскаго Наместничества, покойнаго генер[ал]-майора Коховскаго, первые поселены были между Екатеринославом, и Койдаками, а потом и отсель по устройению на сей земли казенных фабрик, переведены и поселились в слободе Мандриковке, в которой и ныне пребывают, понеся чрез переход с места на место чувствительный убыток, а к вящему еще их разорению, сия Палата взыскивая со всех жителей бывшего селения Половицы, накопившуюсь поземельную недоимку, заключила оное определение для удобнейшаго расположения сего збору, на всех генерально поселян, записанных по ревизии 782 года в селении Половице, выслать и всех их из Мандриковки в селение Сухачевку, ко всегдашнему жительству, сообщив о том Новороссийскому Губернскому Правлению, которое о приведении в действие того палат//ного определения, в скором времени, предписала здешней Управе Благочиния; как же они и по выше изъясненным обстоятельствами, приведены уже до крайняго состояния, переселяясь же в село Сухачевку могут лишиться и дневного пропитания, поелику и земли там соответственно числу душ весьма будет недостаточно; напротив же того они по нынешней пятой ревизии показаны уже в числе 133 душ в слободе Мандриковке особою статьею, от прочих бывших селения Половицы жителей, отбывая все без изъятия общественныя повинности, и налоги, просят таковое для них отяготительное и наглое переселение в селу Сухачевку, и слободы Мандриковки, в которой лишь только начали исправлять разстроенное состояние, кому следует повелеть, оставить их навсегда в показанной слободе Мандриковке на жительстве. В[аше] п[ревосходительство] разсматривая прозьбу сих людей, и видя отяготительное их состояние, частым с места на место переселением, предлагать изволили уведомить в[аше] п[ревосходительство] какие настоят необходимости переселять сих людей из слободы Мандриковки в село Сухачевку? Имеет ли Палата какое особое на то повеление или другие известные ей правила? А од того успокоить просителей простирающих прозьбы свои, и разстраивающихся тем в хозяйственном их расположении. По справке ж в сей Палате оказалось, 1-е, что Новороссийское губернское Правление, присланным в сию Палату от 2-го числа апреля прошлаго 791 года сообщением изъясняя, яко селение Половицы, где ныне г. Екатеринослав, воинские поселяне в сходство поданнаго от них и бывш[ему] Правителю Екатериносл[авскаго] Наместнич[ества] покойному генер[ал]-майору Коховскому прошения, и отношения его Коховскаго, во оное Губернское Правление, наз//начены к переселению по способности и выгодному положению земель Екатеринославскаго уезда в казенное селение Сухачевку, требовало посредством директора Економии переселить оных поселян туда, а об отводе им по числу душ земли, губернскому землемеру, и особо кому следует учинены от объявленнаго Губернскаго Правления предписания. По поводу чего с учиненнаго в сей Палате определения данным директору Економии от 19 мая

тогож 791 года указом, велено в переселении выше прописанных поселян в селение Сухачевку учинить, хозяйственное распоряжение, и по окончном переселении уведомить сию палату для обложения их податью. На что оной директор економии представил сей Палате рапортом что из числившихся в Половице 459 душ, переселилось только в Сухачевку 90, на оставшуюся там во излишестве землю 3400 десятин; да в местечко Новые Койдаки 48 душ, с остальных же затем, 88 непожелавших переселяться в Сухачевку, с дозволения прописаннаго Коховскаго, поселились под городом Екатеринославом при урочище называемом Мандриковкою, 80 исключены сею палатою в Черноморские козаки и лоцманы, а 123 удалились самовольно в разных годах в Черноморские козаки, да 21 мужеска полу душа в Лоцманы, почему он директор Економии и мнил бывшею под селением Половицею землю 5505 десятин, оставить с 794 года на основании межевой инструкции главы 8-й пункта 2 и городского положения литера А пункта 2 для городского выгона; переселившихся ж в Сухачевку, и в Новые Койдаки поселян, причисля в сих местах с того 794 года, взыскать с них по числу душ с 792 года поземельные деньги; для равномернаго коих платежа в казну, и воотвращение могущих // быть по г[ороду] Екатеринославу, чрез поселившихся в Мандриковке поселян замешательств, перевести оных в Сухачевку к совместному с водворившимися уже там сотоварищами их жительству, где за удовольствием 99 душ землю, было оной 1914 десятин, из которых отделяя для 88 душ на каждую по 15-ти а на всех 1320, оставалось и затем во излишестве 594 десятины. Вследствие чего с учиненнаго в сей Казенной Палате в 30 день декабря 793 года журнала дабы впредь в платеже податей с бывшей под селением Половицею земли замешательства, и из лишних о взысканиях переписок быть не могло, о намежевании на основании помянутой межевой инструкции Главы 8-й пункта 2-го из оной земли к городу Екатеринославу положенной пропорции, сообщено в Новороссийское Губернское Правление, и требовано по отмежевании сколько еще затем из вышеписаннаго количества будет в остатке десятин земли неукоснительно уведомить сию Палату, для поступления с тем остатком по силе даннаго Казенным палатам наставления, дабы казенный с сей статьи збор, в упадке не остался, и для удобнейшаго соображения о недоимке на оной земли почитающейся; а о причислении в Новых Койдаках 48-ми и в Сухачевке девяти и о переводе в Сухачевку ж 88 душ поселян, жительствующих в Мандриковке, Екатеринославскому Нижнему Земскому Суду указом предписано по поводу же донесения сего суда в Палату от 11-го октября прошлаго 796 года о учиненном от онаго сношении в Екатеринославскую Управу благочиния, относительно высылки из Мандриковки в Сухачевку прописанных 88-ми душ, с учиненнаго в сей палате того ж октября 28 дня журнала и от сей Палаты послан о том указ в объявленную Управу Благочиния и о подтверждении ей, сообщено в Новороссийское Губернское // Правление. Но намежевано ль под гор[од] Екатеринослав земли, осталось ли из оной что для отдачи в оброк, уведомления из онаго правления донине не получено.

2-е. По ревизским же 795 года сказкам показано в Сухачевке поселян, переведенных туда из Половицы с прибылыми 353, а в Мандриковке 135 душ,

землею же Сухачевские пользуются вообще с Новокойдацкими поселянами, которой на число душ не достаёт 5185 десятин. И как из вышеписаннаго значит, что оные бывшего селения Половицы, и потом поселившись в Мандрыковке поселяне, назначены к переселению в Сухачевку по распоряжению Новороссийскаго Губернскаго Правления, коего требования сия Палата в причислении их в том селе Сухачевке выполнила, предписав директору економии о хозяйственном оных тамо водворении, для того о сем в[аше] п[ревосходительство] Казенная Палата уведомляет, а изъяснением при том, что и успокоение означенных просителей, оставлением их на настоящем жительстве, зависит от распоряжения ж помянутаго Губернскаго Правления, особливо когда под селом Сухачевкою, и на наличное число душ земли недостаточно оказалось.

Вице-Губернатор
директор Федор Корбе

Казенной экономии

№ 894 Февраля 25 дня 1797 года.

Копія. Машинопис.

ДАДО. – Ф. 4540, оп. 1, спр. 1044-б, арк. 103–107.

Документ 2. Лист Новоросійському військовому та цивільному губернатору М. М. Бердяєву з Новоросійського губернського правління від 24 березня 1797 р. з питання переселення колишніх мешканців слободи Половиці з слободи Мандриківки до села Сухачівка

[Фонд Новороссийскаго губернатора д. № 7847 1797 г.]

лист 8.

Его Превосход[ительству] г[осподину] Генерал-Лейтенанту от инфантерии Новороссийскому военному и гражданскому губернатору Сибирскаго Гренадерскаго полку шефу и разных орденов кавалеру Николаю Михайловичу Бердяеву.

Из Новороссийскаго Губернскаго Правления.

Ваше превосходительство сообщив сему Губернскому Правлению о дошедшем от поселян бывшего селения половицы, поселившихся потом близ г[орода] Екатеринослава в урочище Мандриковки прошении, в котором оне объясняют обстоятельства разстраивающие их чрез переселение сим правлением повеленное, Екатеринославскаго уезда в дер[евню] Сухачевку, в домостроительстве и хозяйственном заведении, требовать изволите: во удаление сего и к успокоению просителей оставить их в Мандриковке, не переселяя в Сухачевку, какия же настоят причины к переселению их туда в[аше] п[ревосходительство] уведомить. По справке ж в Губернском Правлении оказалось: о пере//селении бывшего села Половицы жителей, первоначально сообщал сему правлению 791 года Марта 26-го покойный правитель ген[ерал] майор Коховский по поводу вступившей к нему от них прозьбы, что в разсуждении присоединения сего селения к Екатеринославу, выбытия многих поселян в казенные лоцманы и в Черноморские козаки, остающиеся затем не в

большом количестве в наличности отягощаются крайне постоем и разными казенными выстатчениями, и лишаются чрез то хлебопашества и скотоводства, требуя при том учинить сие переселение по сношению с казенною Палатою, посредством економии директора по способности и выгодному положению земель Екатеринославскаго уезда в казенное селение Сухачевку, приказать отвести тамо по числу душ землю, и предоставить им свободу для лучшаго и поспешнейшаго на сем новом месте водворения и обзаведения економиею и хлебопашеством, дома их в Половице состоящие яко собственность им принадлежащую, позволить перенести или продать кому оне похотят. Почему о выполнении сего того ж года Апреля от 2-го от сего Правления сообщено в Екатеринославскую Казенную Палату, в Екатеринославския ж Управу Благочиния, Нижний Земский суд и губернскому землемеру посланы указы. От казенной же Палаты дано знать, что соответственно тому переселение изъясненных поселян предоставлено от нее хозяйственному распоряжению директора Економии с тем, что по конечном сего выполнении для обложения их податью должен он уведомить Палату. Потом 794 года Июля 27 дня Казенная Палата по донесению Економии Директора сие Правление известила, что как сии самые из числа Половицких жителей 88 душ не пожелав переселиться в Су//хачевку с дозволения Правителя Наместничества поселились при Екатеринославе в Мандриковке, то Палата Полагая перевести их в Сухачевку на жительство и сначала 794 года о внесении в окладные книги предложила уездному Казначею и Нижнему Земскому Суду указами. Напоследок когда она ж Палата в присланном в Правление 796 года ноября 28 дня сообщении изъясняя рапорте Екатеринославскаго Земскаго Суда, что по отношению его в бывшую Екатеринославскую Управу благочиния о немедленной вышписанных поселившихся в Мандриковке 88 душ ко всегдашнему в селении Сухачевке жительству высылке не учинено со стороны ея исполнения, и что вследствие того предписано оной от Палаты, дабы оне высланы туда были в немедленном времени, требовала и отправления ей подтверждения, то к неукоснительному того выполнению Губернское Правление учинило Управе от 8-го генваря сего года предписание. По ведомостям же о владельческих и казенных селениях и землях числится под селом Сухачевкою и деревнею Диевкою земли удобной 15500, неудобной 1616 десятин, а душ мужеска пола в Сухачевке 349, в числе коих состоят и поселившиеся в Мандриковке, да в Диевке 1026, итого 1375, под Мандриковкою ж кроме назначенной в городской выгон в числе пяти тысяч десятин не имеется, о чем в[ашему] п[ревосходительству] Губернское Правление на рассмотрение доносив Екатеринославским же городничему секунд-майору Лапе-Данилевскому и Нижнему Земскому Суду предписано указами повеленное сим Правлением и казенною Палатою помянутых поселян из Мандриковки в селение Сухачевку переселение до того приостановить, о чем и казенная Палата уведомлена сообщением.

Советник Яков Сокологорский, Совет. Кирила Гладкой.
№ 12295 Марта 24 дня 1797 года.

*Копія. Машинопис.
ДАДО. – Ф. 4540, оп. 1, спр. 1044-б, арк. 100–102.*

Документ 3. Лист Новоросійського військового та цивільного губернатора М. М. Бердяєва до Новоросійського губернського правління від березня 1797 р. з питання переселення колишніх мешканців слободи Половиці з слободи Мандриківки до села Сухачівка.

Фонд Новоросийского губернатора д. № 7847 1797 г.
лист 7-10.

Новоросийскому губернскому правлению.

Екатеринославскаго уезда селения Мандрыковки состоящаго близ гор[ода] Екатеринослава поселяне в поданном ко мне прошении изъясняют, что оне по устроению здешняго города Екатеринослава быв переселены из одного места на другое, наконец по позволению начальства водворились в означенном селении Мандрыковка, понеся великое разорение разстройку и упадок в имуществе своем, но и затем назначаются оне по повелению онаго губернскаго Правления и казенной Палаты опять к переселению ж в село Сухачевку, по немалому их отягощению и последнему разорению, почему и просят уважения оставить их на прежнем месте без дальняго переселения, вследствие чего сообщил я здешней казенной Палате требуя уведомления, какія настоят необходимости переселить сих людей из слободы Мандрыковки в селу Сухачевку? Имеет ли Палата какое особое на то повеление или другіе известные ей правила, а до того успокоить просителей простирающих прозьбы свои и разстраивающихся тем в хозяйственном их распоряжении. Казенная Палата по поводу того дает мне знать, что сии люди бывшаго селения Половиц и потом поселившися в Мандрыковке поселяне назначены к переселению в село Сухачевку. По распоряжению Новоросийского Губернскаго Правления, коего требования Казенная палата в причислении их по последней ревизии в том селе Сухачевке выполнила, предписав директору Экономии о хозяйственном их тамо водворении, но за всем тем успокоение означенных просителей оставлением их на настоящем жительстве зависит от распоряжений помянутого Губернскаго Правления, особливо когда под селом Сухачевкой и на наличное // число душ земли недостаточно по забранным справкам оказалось а как просители слободы Мандрыковки переселением их из настоящих жилищ могут потерпеть разорение в их домостроительстве и хозяйственном заведении, которое они до сего потерпели, для того предлагаю Губернскому Правлению дабы благоволено во удаление сего и по успокоению сих просителей оставить их в той слободе Мандрыковке не переселяя в Сухачевку, как же настояли причины оному Правлению к переселению их туда меня уведомить.

Марта 1797 года.

*Копія. Машинопис.
ДАДО. – Ф. 4540, оп. 1, спр. 1044-б, арк. 99–100.*

Надійшла до редколегії 08.03.2011 р.